

วรรณคดี

พระคเณศ

พระคเณศเป็นเทพประจำความขัดข้องและเป็น
ผู้ช่วยความสำเร็จให้แก่กิจการต่าง ๆ

สารบัญ

เรื่องย่อ	3
วรรณคดี “พระคเณศ”	5
ของ เสถียรโกเศศ และ นาคะประทีป	
เรื่องพระคเณศที่เกี่ยวข้องกับช้าง	53
ของ “อายัณโฆษณ์”	
พระหมอเฒ่า	53
บรมครูช้าง	55
ความใน “กรีนิรมิต” ตอนหนึ่งกล่าวว่า	55

เรื่องย่อ

พระคเณศ (สันสกฤต: गणेश ทมิฬ: பிள்ளையார்

อังกฤษ: Ganesha) ชาวไทยนิยมเรียกว่า **พระพิฆเนศ** (विघ्नेश) พระนามอื่นที่พบ เช่น **พระพิฆเนศวร** **พระพิฆเนศวร์** หรือ **คณปติ** เป็นเทวดาในศาสนาฮินดูที่ได้รับการเคารพบูชาอย่างแพร่หลายที่สุดพระองค์หนึ่ง พบรูปแพร่หลายทั้งในประเทศอินเดีย, เนปาล, ศรีลังกา, พิจิ, ไทย, บาหลี, บังคลาเทศ นิภายในศาสนาฮินดูทุกนิกายล้วนเคารพบูชาพระคเณศ ไม่ได้จำกัดเฉพาะในคาถาปติยะเท่านั้น และการบูชาพระคเณศยังพบในพุทธและโซณะอีกด้วย

พระลักษณะที่โดดเด่นจากเทพองค์อื่น ๆ คือพระเศียรเป็นช้าง เป็นที่เคารพกันโดยทั่วไปในฐานะของเทพเจ้าผู้ขจัดอุปสรรค, องค์อุปถัมภ์แห่งศิลปวิทยาการ วิทยาศาสตร์ และศาสตร์ทั้งปวง และทรงเป็นเทพเจ้าแห่งความฉลาดเฉลียวและปัญญา ในฐานะที่พระองค์ยังทรงเป็นเทพเจ้าแห่งการเริ่มต้น ในบทสวดบูชาต่าง ๆ ก่อนเริ่มพิธีการหรือกิจกรรมใด ๆ ก็จะเปล่งพระนามพระองค์ก่อนเสมอ ๆ

สันนิษฐานกันว่าพระคเณศน่าจะปรากฏขึ้นเป็นเทพเจ้าครั้งแรกในราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 ส่วนหลักฐานยืนยันว่ามีการบูชากันย้อนกลับไปเมื่อราวคริสต์ศตวรรษที่ 4-5 สมัยอาณาจักรคุปตะ ถึงแม้พระลักษณะจะพัฒนามาจากเทพเจ้าในพระเวทและยุคก่อนพระเวท เทพปรณัมฮินดูระบุว่าพระคเณศทรงเป็นพระบุตรของพระศิวะและพระปารวตี พระองค์พบบุชากันอย่างแพร่หลายในทุกนิกายและวัฒนธรรมท้องถิ่นของศาสนาฮินดู พระคเณศทรงเป็นเทพเจ้าสูงสุดในนิกายคาณปัตยะ คัมภีร์หลักของพระคเณศเช่น คเณศปุราณะ, มุทคัลปุราณะ และ คณปติอรรณวคีรยะ นอกจากนี้ยังมีสารานุกรมเชิงปุราณะอีกสองเล่มที่กล่าวเกี่ยวกับพระคเณศ คือ พรหมปุราณะ และ พรหมันทปุราณะ

นอกจากนั้นพระพิฆเนศ ยังเป็นที่เคารพนับถือของ ศาสตร์ในด้านศิลปะ และศิลปะต่างๆ สังเกตได้จากในพิธีต่างๆ จะมีการอัญเชิญพระพิฆเนศ มาร่วมเป็นลึงค์ดีลิตี ที่คอยประสิทธิ์ประสาทพรให้กับผู้ร่วมพิธีอีกด้วย

วรรณคดี “พระคณศ”

ของ เสถียรโกเศศ และ นาคะประทีป

พระคณศเป็นเทพของอินเดีย ตัวเป็นคน หัวเป็นช้าง ปกติมีสี่มือ ชาวฮินดูนับถือว่า พระคณศเป็นเทพประจำความขัดข้องและเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่กิจการต่าง ๆ เหตุฉะนั้น พระคณศจึงได้นำโดยเฉพาะว่า พินเนศวร แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ในความติดขัดและสิทธิธาดา แปลว่า ผู้อำนวยความสะดวก ผล มีคติถือกันว่า ใครได้กราบไหว้บูชาพระคณศก็จะมีความสำเร็จเป็นสวัสดิมงคล (เพราะพระคณศมีชายาสององค์ ชื่อพุทธิและสิทธิ และมีโอรสชื่อเกษมและลาม นับว่าเป็นมงคล โดยพร้อม) ชาวฮินดู เมื่อจะประกอบกิจการ ในลัทธิศาสนาหรือศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาต้องกล่าวคำไหว้พระคณศขอความปลอดภัยให้พ้นการขัดข้อง และเพื่อขอความสำเร็จผลในกิจนั้น ๆ เสียก่อน เหตุนี้ พระคณศโดยนัยหนึ่ง จึงเป็นเทพประจำศิลปวิทยา กรมศิลปากร จึงใช้รูปพระคณศเป็นลวดลายดวงตราประจำกรม วงกลมที่ล้อมรูปพระคณศอยู่เจ็ดวง หมายถึง แก้วเจ็ดดวง ได้แก่ ศิลปะเจ็ดอย่าง คือ

- (1) การช่างปั้น
- (2) จิตรกรรม

- (3) ดุริยางคศิลป์
- (4) นาฏศิลป์
- (5) วาทยศิลป์
- (6) สถาปัตยกรรม
- และ (7) อักษรศาสตร์.

หนังสือวรรณคดีของอินเดีย ในตอนต้นจะต้องมีคำไหว้พระคเณศ เพื่อประสิทธิประสาทความสำเร็จผลแก่หนังสือเล่มนั้นว่า “**คเณศาย นมะ**” แปลว่า ขอนอบน้อมแด่พระคเณศ ดังนี้ ดวงตราประจำวรรณคดีสโมสรจึงใช้เป็นรูปพระคเณศ ในภาคใต้ของอินเดียบางแห่ง เด็กไปโรงเรียนเมื่อจะเริ่มอ่านหนังสือ ต้องกล่าวคำไหว้พระคเณศเสียก่อน ว่า “**หริ โอม ศรีคณปตये นมะ**” แปลว่า “**หริ โอม ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระคณบดีผู้มีศรี**” ชาวฮินดูที่มันอยู่ในลัทธิศาสนา ถ้าจะประกอบการค้าขายหรือไปทางไกล จะไม่ละเว้นการกล่าวคำสวดูตีพระคเณศเป็นอันขาด, ทั้งนี้เพื่อขอความคุ้มครองและให้พ้นความขัดข้องต่าง ๆ พระคเณศจึงมีนามอีกอย่างหนึ่งว่า **หะรัมภ์** แปลว่า ผู้คุ้มครองป้องกัน ในเทวสถานฝ่ายลัทธิไศว คือที่นับถือพระศิวะเป็นใหญ่ทุกแห่ง ริมถนนหนทาง กลางทุ่งและโคนต้นไม้บางแห่ง ก็มักมีรูปพระคเณศประดิษฐานอยู่ เพื่อประชาชนทุกชาติชั้นวรรณะเดินทางไปค้าขายหรือไปทางไกล จะได้มีโอกาสไหว้บูชาเพื่อขอความคุ้มครองและความสำเร็จผล ในคติทางทมิฬยังถือว่าพระคเณศเป็นเทพประจำหมู่บ้านเป็นทำนองผีเสื้อเมืองของไทย